

1. KONVERGENCE OSOBNÍHO A BOD OMEGA

A / OSOBNÍ VESMÍR

Na rozdíl od takzvaných „primitivů“, kteří dávají tvář všemu, co se hýbe, nebo i prvních Řeků, pro něž byly božské všechny stránky i síly přírody, je dnešní člověk posedlý potřebou odosobňovat (či zneosobňovat) to, co nejvíc obdivuje. Tento sklon má dvojí příčinu. První z nich je analýza — ten skvělý nástroj vědeckého bádání, jemuž vděčíme za všechny pokroky; jak totiž rozplétá jednu syntézu za druhou, unikající mu pod rukama také všechny jejich duše, takže tu nakonec zbyde jen hromádka koleček a vytrácejících se částic. Druhou příčinou je objev hvězdného světa, jehož rozlehlost jako by zrušila jakýkoli poměr mezi naší bytostí a rozměry vesmíru kolem nás. Zdá se, že zůstala jediná skutečnost, schopná pokrýt jak nepatrné, tak i obrovské, totiž energie, to všudypřítomné vlnící se cosi, odkud se všechno vynořuje a kam zase všechno zapadá jako do oceánu. Energie jako nový duch a nový bůh. Na konci světa je neosobní Omega, tak, jako na počátku neosobní Alfa.

Pod těmito dojmy by se zdálo, že spolu s úctou k osobě jsme ztratili i smysl pro to, co osoba opravdu je. Nakonec bychom asi připustili, že být soustředěn sám v sobě a moci říkat „já“ je výsadou (či spíše zátěží) jednotlivého prvku, nakolik se mu podaří uzavřít se vůči ostatním a ustavit se jako protějšek celku. V opačném směru, který vede ke kolektivnímu a obecnému, to jest k tomu, co je ve světě nejvíc skutečné a trvalé, bude „ego“ nejspíš ubývat až nakonec zmizí. Osobnost jako něco přechodného, vlastního pouze částicím, jako vězení, z něhož je třeba hledat cestu ven.

To je tak asi náš dnešní intelektuální postoj.

Když se však snažíme dovést logiku a souvislosti faktů až do konce, jako se o to pokouším zde, přivedou nás pojmy časoprostoru a evoluce k perspektivě právě opačné.

Evoluce, jak jsme poznali a uznali, je vzestup k vědomí. To už nepopírají ani ti největší materialisté nebo aspoň největší agnostici mezi humanitními vědci. Musí tedy v budoucnu vrcholit v nějakém svrchovaném vědomí. Ale aby toto vědomí mohlo být svrchované, bude muset obsahovat v nejvyšší míře to, co tvoří dokonalost našeho vědomí: projasňující soustředění bytosti v sobě samé. Pokládat za vrchol křivky polidšňování nějaký rozptýlený stav je zřejmě chyba. Prodloužením myšlení může být jen hyper-reflexe, to jest hyper-personalizace. Jak jinak by mohlo uchovávat to, co jsme už vydobyli — vesměs právě v oblasti reflexe? V prvním okamžiku se člověk zalekne, že by měl s celkem spojovat nějaké „ego“. Ten nepoměr se zdá příliš veliký, skoro k smíchu. To je ovšem tím, že jsme málo přemýšleli o třech vlastnostech každého vědomí:

1. že *všechno* uspořádává částečně kolem sebe;
2. že se může soustřeďovat *stále víc*;
3. že se tímto vystupňovaným soustředěním *připojuje ke všem ostatním* středům okolo sebe.

To, že se nezměrnost vesmíru díky našim smyslům a rozumu sbírá a soustřeďuje ve stále jednodušší podobě v každém z nás — to je přece každodenní zkušenost. Jak věda a filozofie pomalu ustavují jakýsi kolektivní lidský „světový názor“, na němž se každý z nás podílí a účastní, můžeme pociťovat

i první příznaky sbírání a shromažďování ještě vyššího řádu vznik jediného ohniska z konvergentních paprsků miliónů individuálních ohnisek, rozptýlených po povrchu myslící Země.

Všechny nesnáze s odpuzováním a s protikladem celku a osoby by zmizely, kdybychom pochopili, že noosféra a vůbec i svět je svou strukturou celek nejen uzavřený, ale také soustředěný. Protože časoprostor obsahuje a rodí vědomí, musí mít nutně konvergentní povahu. Proto se jeho nesmírné rozlohy, sledovány správným směrem, musí někde vprůdu soustřeďovat do jednoho bodu — bodu Omega — který je spojuje a integruje v sobě. Celá oblast světa, jakkoli nesmírná, nakonec existuje a dá se zachytit jen tím směrem, kde se její paprsky spojují (možná až za hranicemi času a prostoru). A ještě víc: čím nezměrnější a bohatší je tato oblast, tím hlubší a tedy vědomější bude ten bod, kde se soustřeďuje celý „objem jejího bytí“; neboť duch, viděno z naší strany, je svou podstatou schopnost syntézy a organizace.

Vesmír z tohoto hlediska neztrácí nic na své nesmírnosti a není tedy antropomorfní, zato rozhodně dostává tvář, takže budeme-li chtít ho myslet, zakoušet a na něm jednat, musíme se dívat ve směru své duše a ještě dál za ni, a ne opačným směrem. V perspektivě noogeneze se čas i prostor skutečně polidšťují, nebo spíš stávají nadlidskými. Vesmírné a osobní (to jest soustředěné) se tedy nejen nevyučují, nýbrž rostou stejným směrem a jedno ve druhém současně vrcholí.

Hledat pokračování našeho bytí a noosféry ve směru neosobního je tedy omyl. Vesmírná budoucnost může být jen hyper-personální — v bodu Omega.

B/ PERSONALIZUJÍCÍ VESMÍR

Personalizace, to je to vnitřní prohlubování vědomí v něm samém, jímž jsme výše (str. 145) charakterizovali individuální osud každého jedince, který překročil práh reflexe a stal se plně sám sebou. Tam se naše zkoumání, co se týče údělu jednotlivého člověka, zatím zastavilo. Pokrok téhož typu se objevuje i zde, jenže tentokrát vymezuje kolektivní budoucnost totalizovaných zrnků myšlení. Tatáž funkce pro individuum i pro souhrn syntetizovaných prvků. Jak si představit a předvídat sladění těchto dvou pohybů? Jak se ty nesčetné individuální křivky vejdu do společné obálky, jak budou moci na sebe navazovat, aby si nepřekážely a aby se nedeformovaly?

Tomuto problému se teď musíme věnovat. Předně bychom měli hlouběji rozebrat povahu osobního středu konvergence, na jehož existenci, jak jsme viděli, závisí vývojová rovnováha noosféry. Jaký by měl tento horní pól evoluce být, aby mohl plnit svoji úlohu?

V bodě Omega se podle definice sčítá a shromažďuje výkvet a celek všeho vědomí, které noogeneze postupně na Zemi uvolnila. Ale co vlastně znamenají ta zdánlivě jednoduchá slova o „sčítání vědomí“ a k jakým vedou důsledkům?

Podle marxistů lidstvu stačí, aby mohlo růst a ospravedlnit omezení, jež na nás klade, bude-li shromažďovat to, čeho jsme dosáhli a co mu každý, když umíráme, odkazuje: myšlenky, objevy, umělecká díla, svůj příklad. Tyto nesmrtelné věci jsou přece tím nejlepším z naší bytosti.

Uvažujme trochu. Uvidíme, že ve vesmíru, o němž předpokládáme, že má „sbírat a uchovávat vědomí“, by pouhé shromažďování pozůstalostí znamenalo hrozné plýtvání. To, co vynálezy, výchovou a sdělováním všeho druhu vychází z každého z nás a vstupuje do lidské masy, je jistě životně důležité — a myslím, že jsem zde fyletickou hodnotu tohoto odkazu zdůraznil tak, že nemohu být v podezření, že bych ji podceňoval. Přesto však musím uznat, že tento přínos kolektivu ani zdaleka nesdílují to nejcennější; i v tom nejlepším případě předáváme druhým pouhý stín sebe samých. Naše dílo? Ale co je i pro život vůbec to hlavní ze všech lidských děl? To, že každý z nás v sobě buduje úplně původní střed, v němž se vesmír odráží jedinečným a nenapodobitelným způsobem — právě své já, svoji osobu. Má-li být Omega skutečně Omegou, musí zejména shromažďovat sama ohniska našeho vědomí, která jsou hlubší než to, co z nich vyzařuje. Tohoto podstatného se ovšem nemůžeme vzdát pro druhé tak, jako bychom někomu dali plášt nebo předali pochodeň, neboť ten plamen jsme my sami. Má-li se mé já sdělovat, musí, i když se vzdá sebe sama, přece přetrvat — jinak by se ztratil i jeho dar. Z toho tedy nevyhnutelně plyne, že soustřeďování vědomého vesmíru je myslitelné jen tehdy, bude-li v sobě vedle všech vědomých obsahů shromažďovat i vědomí sama tak, aby si každé z nich nakonec uchovalo vědomí sebe sama. Dokonce, a to je třeba dobře pochopit, jak se každé z nich blíží bodu Omega, musí se stávat víc sebou samým — a tedy odlišnějším od těch druhých. V konvergenci se individua nejen uchovávají, ale ještě zdůrazňují.

To je ve skutečnosti velice prosté a přesně odpovídá všemu, co známe.

V každé oblasti, ať se jedná o buňky v těle, o členy společnosti nebo prvky nějaké duchovní syntézy, *spojení vždycky diferencuje*, rozrůžňuje. V každém organizovaném celku se jeho části zdokonalují a dospívají. Jen proto, že jsme přehlédli toto obecné pravidlo, jsme se mohli nechat svést všelijakými panteismy k uctívání Velkého Celku, v němž se individua měla ztratit jako kapka vody, rozpustit jako zrnko soli v moři. Zde, v případě střádání vědomí, nás zákon spojení zbavuje té nebezpečné a stále znovu ožívající iluze. Jak se zrnka vědomí setkávají po liniích svých středů, neztrácejí obrysy a nesplývají, ale naopak zdůrazňují hloubku a nesdělitelnost svých *ego*. Čím víc se všechna společně stávají tím druhým, tím víc zůstávají „sebou“. Jak jinak by to také mohlo být, když se noří do bodu Omega? Střed přece nemůže rozpouštět — anebo ještě lépe, rozpouští tak, že víc soustřeďuje.

Vezmeme-li tedy v úvahu vliv obou činitelů, jak podstatné „nerozpustnosti“ každého vědomí, tak přirozeného mechanismu každého spojování, můžeme si konečný stav světa, který se psychicky soustřeďuje, správně představovat jen jako systém zároveň jednotný i krajně, ale harmonicky komplexní. Omega si proto nemůžeme představovat jen jako střed, vznikající splynutím prvků, které se v něm shromažďují a ruší. Poslední princip struktury Omega musí být *odlišný střed, který vyzařuje uprostřed celé soustavy středů*. Seskupení, v němž současně a bez směšování vrcholů personalizace celku i personalizace všech prvků působením svrchovaně autonomního ohniska spojení¹⁾ — to je obraz, k němuž nás dovede důsledně uplatnění pojmu kolektivity na zrnitý soubor jednotlivých myšlení.

Zde se také ukazuje, proč je každé egoistické řešení života provázeno jednak nadšením, jednak nemohoucností. Soukromý i rasový egoismus má pravdu, když se nadchne myšlenkou, jak se věrností životu může povznést až na samu mez všeho jedinečného a nesdělitelného, co v sobě má. To *cítí* správně. Dělá jedinou chybu, která ho ovšem krok za krokem svádí se správné cesty: *směšuje individualitu a personalitu*. Prvek, který se snaží co nejvíc oddělit od ostatních, se individualizuje. Tím ale upadá (a snaží se strhnout i svět) zpět do plurality, do

hmoty. Ve skutečnosti si tím ubližuje a sám se hubí. Máme-li být plně sami sebou, musíme jít opačným směrem, směrem konvergence s ostatními, směrem ke druhému. Cílem nás samých a vrcholem originality není individualita, nýbrž osoba. A k té můžeme v dané vývojové struktuře světa dospět jen spojováním. Bez syntézy není ducha. Odshora dolů stále týž zákon. Skutečné *ego* roste nepřímou úměrně egoismu. Po vzoru bodu Omega, který ho přitahuje, se individuum stává osobou jen tak, že se univerzalizuje¹⁾.

Ovšem jen pod jednou zřejmou a podstatnou podmínkou. Z předchozího rozboru plyne, že mají-li se lidské částice tvůrčím působením toho, co je spojuje, skutečně personalizovat, nemohou se setkávat jakkoli. Protože se jedná o spojení středů, musejí se setkávat jako střed se středem a *ne jinak*. Chceme-li účinně pomoci pokroku evoluce v nás, musíme ze všech možných forem vzájemných psychických aktivit v noosféře poznat, zachytit a rozvíjet především ty energie, které míří od středu ke středu.

A tím se dostáváme k problému lásky.

2. LÁSKA JAKO ENERGIE

Lásky si obvykle všimáme (a jak dokonale ji umíme rozebrat!) jen z její citové stránky: jako radosti a útrap, které působí. Já zde potřebuji zkoumat její přirozenou dynamiku a evolutivní význam, abych mohl blíže určit závěrečné fáze lidstva jako fenoménu.

Láska, to jest afinita jedné bytosti ke druhé, v plné šíři své biologické skutečnosti, není věc výlučně lidská. Jako obecná vlastnost života vůbec bere na sebe, v různých obměnách a v různém stupni, všechny podoby organizované hmoty. U savců, kteří jsou nám blízcí, snadno rozeznáváme její projevy: pohlavní vášeň, otcovský a mateřský instinkt, solidaritu společenství atd. Dál či níž na stromě života jsou už obdoby méně zřejmé. Slábnou, až se ztrácejí. Ale zde je na místě opakovat, co jsem řekl o „vnitřku věci“. Kdyby nějaká, jistě velice zárodečná vnitřní náklonnost ke spojení nezačínala už mezi

1) A také obráceně, skutečné univerzalizování je možné jen krajní personalizací. V tom se pravá politická a náboženská mystika liší od všech falešných: když se člověk „ztratí v něčem větším, než je sám“, dosahuje v pravé mystice své dokonalosti, kdežto v těch falešných přestává existovat.

molekulami, bylo by fyzicky nemožné, aby se výš, mezi námi objevila láska v lidské podobě. Pokud tedy s jistotou konstatujeme její přítomnost mezi námi, můžeme ji právem předpokládat, aspoň v náběhu, u všeho, co jest. A pohled na sblíhávý vzestup vědomí kolem nás svědčí o tom, že skutečně nikde nechybí. To cítil už Platón a ve svých dialogích to nesmrtelně vyjádřil. Později se středověcí myslitelé, jako Mikuláš z Kusy, znovu vraceli k této myšlence. Síly lásky, to jsou projevy zlomků světa, které se hledají, aby vznikl svět. To není žádná metafora — a daleko víc, než jen poesie. Ať je to síla nebo zakřivení, všeobecná gravitace těles, která je nám tak nápadná, je jen rubem či stínem toho, co skutečně hýbe přírodou. Mají-li věci svůj vnitřek, můžeme kosmickou energii „ve stavu zrodu“ najít jen ve vnitřní či radiální oblasti duchovních přitažlivostí. Láska ve všech možných odstínech není nic jiného a nic menšího, než více méně přímá stopa psychické konvergence vesmíru v nitru každého prvku. A to je, nemýlím-li se, paprsek světla, který nám pomůže vidět jasněji kolem sebe.

Trápí nás a dělá nám starosti, že moderní pokusy o kolektivizaci lidstva — proti předpokladům i očekávání — vedou jen k omezování a zotročení vědomí. Ale jakou cestou jsme se zatím pokoušeli spojovat? Snažili jsme se udržovat hmotnou úroveň, otvírat nové průmyslové oblasti, zlepšovat podmínky pro určitou společenskou třídu nebo pro utlačované národy. To jsou ty jediné a vůbec ne nejlepší oblasti, kde jsme se zatím o nějaké sblížení pokusili. Jaký div, když se v důsledku takového sdružování sami stáváme stroji — podobně jako v živočišných společenstvích. Dokonce i v té vrcholně intelektuální činnosti, jakou je věda, se naše duše setkávají jen jaksi nepřímou a úkosou — přinejmenším tam, kde věda zůstává čistou spekulací a abstrakcí. I to je povrchní dotyk — a tedy nebezpečí dalšího otroctví. Jedině láska, jak ukazuje každodenní zkušenost, je schopna vést bytosti k dokonalému bytí tím, že je spojuje — a to z toho dobrého důvodu, že jen lásku je bere a spojuje v jejich hloubi. Dva milenci jsou nejdokonalěji sami sebou právě v tom okamžiku, kdy řeknou, že se jeden ve druhém ztratil. Ten tajemný a domněle rozporný čin „personalizace“ totalizováním, ten láska přece dělá v každé chvíli, ve dvojici i ve skupině všude kolem nás. A proč by to, co v malém dělá každý den, nemohla jednou dokázat v rozměrech celé Země?

Aby se všechny ty „utopické“ věci — lidstvo, duch Země,

syntéza individuí a národů, paradoxní smíření jednotlivce s celkem, jednoty s mnohostí — které jsou přitom biologicky nutné, mohly začít ve světě uskutečňovat, stačí si představit, že se naše schopnost milovat rozvine tak, že zahrne všechny lidi a celou Zemi.

Teď mi ovšem někdo namítne, že přesně tohle není možné.

Člověk přece nemůže nic víc, než věnovat svou náklonnost jedné nebo několika málo lidským bytostem. Dál, na větší vzdálenost už srdce nesahá, tam zbývá jen chladná spravedlnost a chladný rozum. Milovat všechno a všechny, to je jen rozporné a prázdné gesto člověka, který nakonec nemiluje nic.

Jenže, je-li, jak tvrdíte, všeobecná láska nemožná, co potom znamená ten neodolatelný instinkt v našich srdcích, který nás unáší k jednotě pokaždé, když se kterýmkoli směrem pro něco vášnivě nadehneme? Smysl pro vesmír a pro celek tváří v tvář přírodě, kráse nebo v hudbě, stesk, který se nás zmocňuje — očekávání a předtucha velké Přítomnosti. Jak to, že kromě „mystiků“ a těch, kdo je rozebírali, mohla celá psychologie tolik zanedbat tento základní tón, jehož barvu cvičené ucho rozpozná v hloubi či na vrcholu každého velkého hnutí mysli? Souzvuk s celkem — to je základní nota čisté poesie a čistého náboženství. Tento fenomén, vznikly zároveň s myšlením a rostoucí spolu s ním, vyjadřuje právě ten hluboký souzvuk dvou skutečností, které se hledají: osamělé částice, která se celá chvěje, jak se blíží to ostatní.

Často jsme si mysleli, že láskou muže k ženě, k dětem, k přátelům a možná ještě k vlasti jsou vyčerpány všechny přirozené formy lásky. Jenže v tomto seznamu chybí právě ta nezákladnější forma vášně: ta, která vrhá prvky celku k sobě pod tlakem uzavírajícího se vesmíru. Vesmírná afinita a tedy vesmírný smysl.

Všeobecná, vesmírná láska je nejen psychologicky možná, ale je to dokonce jediný úplný a konečný způsob, jak můžeme milovat.

Teď bychom ovšem měli ještě vysvětlit, proč se zdá, že kolem nás jen stále roste vlna odporu a nenávisť. Naléhá-li zevnitř tak mohutná sjednocující síla, nač ještě čeká, než se uplatní?

Zřejmě jen na to, až překonáme „antipersonalistický“ komplex, který nás ochromuje, a rozhodneme se přijmout možnost a skutečnost toho milujícího i milovaného na vrcholku

světa vysoko nad námi. Dokud kolektivita pohlcuje nebo **zdá** se pohlcovat osobu, zabíjí i lásku, která by chtěla vzniknout. Kolektivní jako takové z povahy věci nelze milovat. Na tom právě ztroskotávají filantropické nauky. Zdravý rozum má pravdu. Člověk se nemůže dát anonymnímu množství. Kdyby však vesmír před námi dostal tvář a srdce, kdyby se — dá-li **ne** to tak říci — „personifikoval“,¹ v ovzduší, vytvořeném takovým ohniskem, by si přitažlivosti jednotlivých prvků hned našly cestu, jak se rozvinout. A pak také, pod naléhavým tlakem Země, která se uzavírá, jistě propuknou ty ohromné přitažlivé energie, které zatím spí mezi lidskými molekulami.

Objevy posledního století a jejich sjednocující perspektiva daly našemu smyslu pro svět, pro Zemi a pro lidstvo nový a rozhodující podnět. Proto tak bují moderní panteismy. Tento elán nás však zavede jen hlouběji do hmoty — pokud nepovede k „někomu“.

Aby se tento neúspěch změnil v úspěch, aby došlo ke spiknutí lidských monád, je nutné a stačí, abychom dovedli vědu do posledních mezí a jako nutnou podmínku pro uzavření a vyvážení časoprostoru uznali a přijali ne jen nějakou neurčitou budoucí existenci, ale *už přítomnou* skutečnost a působení toho tajemného středu všech středů, který jsem nazval Omega. To mi ještě zbývá zdůraznit.

3. VLASTNOSTI BODU OMEGA

Moderní myšlení, které se dalo příliš svést krásami analýzy, až se z ní stala iluze, si konečně zase zvyká vidět evolutivně tvůrčí funkci syntézy. Začíná nahlížet, že v molekule je rozhodně *víc* než v atomu, v buňce víc než v molekulách, ve společenství víc než v jednotlivcích a v matematické konstrukci víc než v kalkulu a teoremech. Dnes začínáme připouštět, že na každém dalším stupni kombinace se v novém řádu *vynořuje něco*, co nelze redukovat na jednotlivé prvky. Proto je vědomí, život a myšlení na nejlepší cestě získat právo vědecké

1) Samozřejmě ne tak, že by se stal osobou, ale kdyby se v samém srdci svého vývoje dal ovládnout a sjednotit nábojem ohniska osobních energií a přitažlivostí.

existence. Věda však dosud neuznává, že toto „něco“ má svou vlastní hodnotu, že je nezávislé a pevné. Tato „syntetická jsoucná“, která vznikla z neuvěřitelné shody náhod na tak vratkém podkladu a nezpůsobila žádný měřitelný přírůstek energie, jsou sice experimentálně ty nejkrásnější, ale také ty nejkřehčí ze všech věcí. Jak by mohla předjímat nebo přežít to prchavé spojení částic, na němž spočívá jejich duše? Přes jistý částečný obrat k duchovnímu hledá fyzika a biologie to věčné a neměnné stále ještě mezi prvky, v nekonečně rozptýlené hmotě.

V souladu s tímto zaměřením není myšlenka, že se na vrcholu světa chystá jakási duše všech duší, tak vzdálena současným rozumovým názorům, jak by se mohlo zdát. Ostatně, může naše myšlení nějak jinak zobecnit princip emergence¹? Zároveň se však mlčky předpokládá, že tato duše, vázaná na krajně nepravděpodobné setkání všech prvků a příčin, může vzniknout jen ve velice vzdálené budoucnosti a v naprosté závislosti na vratných energetických zákonech.

Chtěl bych ukázat, že právě tato dvě omezení, vzdálenost a křehkost, jsou podle mého názoru neslučitelná s povahou Omegy a že se jich postupně musíme zbavit ze dvou pozitivních důvodů: jedním je láska, druhým nad-život.

Předně kvůli *lásce*. Z hlediska vnitřní energie spočívá funkce bodu Omega ve vesmíru v tom, že svým zářením zažihá a udržuje jednotu myslících částic světa, jak jsme právě viděli. Ale jako láska i předmět lásky by nemohl působit, kdyby jím nějakým způsobem nebyl *už teď*. Řekl jsem, že láska ve styku s neosobním a anonymním umírá. Stejně bezpečně slábne s prostorovou vzdáleností a ještě víc s odlehlostí v čase. Láska bytostně potřebuje být spolu. A tak, ať je naše představa sebekrásnější, Omega by nikdy nemohl ani vyrovnávat působení náklonností a odmítavostí mezi lidmi, kdyby nepůsobil se stejnou silou, to jest s tímtež kouzlem blízkosti. Siločáry lásky, jako každé jiné energie, se musí v každém okamžiku uzavírat v něčem daném a existujícím. Takové věci, jako ideální nebo myšlený střed, nemohou stačit. Aktuální a skutečná noosféra musí mít aktuální a skutečný střed. Má-li být Omega svrchovaně přitažlivý, musí být i svrchovaně přítomný.

A pak také kvůli *přežití*. Hrozbě zániku, jak jsem řekl neslučitelné s mechanismem reflektovaného jednání, se člověk brá-

1) Srovnej text J. B. S. Haldane, citovaný výše v pozn. 4.

ní tím, že výsledky své činnosti přenáší na stále rozsáhlejší a trvalejší subjekty — na civilizaci, na lidstvo, na ducha Země. Když se přidá k těmto obrovským skutečnostem s nesmírně pomalým rytmem vývoje, má dojem, že unikl ničivému působení času.¹

Tím však může celý problém jen odložit. Protože ať opíše v časoprostoru sebevětší kruh, všechno, co je v něm, stejně spěje k zániku. Pokud naše konstrukce spočívají celou vahou na Zemi, musí zároveň se Zemí také zaniknout. Podstatná vada všech forem víry v pokrok, jak ji vyjadřují pozitivistická provolání, spočívá v tom, že nemohou definitivně odstranit smrt. K čemu je dobré objevit ohnisko, k němuž míří evoluce, když se toto ohnisko jednou může a musí rozpadnout? Má-li Omega vyhovět mezním požadavkům našeho jednání, nesmí být závislé na úpadku sil, z nichž je evoluce utkána.

Skutečnost a nevratnost. Chceme-li, aby kompaktní obraz noogeneze zahrnoval tyto dvě podstatné vlastnosti autonomního středu všech středů, musíme se vrátit k principu emergence a ještě ho doplnit. Ze zkušenosti je nám úplně jasné, že v průběhu vývoje dochází k emergenci jen postupně a v mechanické závislosti na tom, co předcházelo. Nejdřív se seskupují prvky, pak se začne projevovat „duše“, jejíž činnost je z energetického hlediska jen výrazem stále komplexnějšího a sublimovanějšího nabalování schopností, jak si je předávaly řetězce prvků. Radiální je funkcí tangenciálního. Vrchol pyramidy stojí na základech, tak to vypadá v průběhu cesty. A tak se nám také v cíli procesu objevuje sám bod Omega jako vyvrcholení celé syntézy. Ale pozor na to, že z této vývojové stránky nám ukazuje jen polovinu sebe sama. Jako poslední člen řady stojí už také mimo řadu. Korunuje, ale také uzavírá. Jinak by celek zase ochaboval, proti organickému smyslu celého procesu. Když se od prvků obrátíme až k vědomému pólu světa, nestačí říci, že se vynořuje uprostřed vzestupu jednotlivých vědomí; musíme dodat, že se z této geneze zároveň už také vynořil. Jinak by si nemohl podrobovat v lásce, ani upevňovat v neporušitelnosti. Kdyby se bytostně nevymykal prostoru a času, které shromažďuje, nebyl by Omega.

Svébytnost, skutečnost, nevratnost a konečně transcendentce, čtyři podstatné vlastnosti bodu Omega.

1) Viz například zajímavou knihu Wellsovu, *Anatomy of frustration*. To je pozoruhodné svědectví o víře i obavách moderního člověka.

Tak se bez násilí uzavírá schéma, které zůstalo neúplné, když jsme se na začátku knihy (str. 56) pokusili pojmut složitou energetiku našeho vesmíru.

Předně jsme v bodu Omega našli ten princip, kterým můžeme vysvětlit jak vytrvalý postup věcí k vyšší míře vědomí, tak i paradoxní stálost toho nejkřehčího. Proti klamnému dojmu, který zatím přijímá fyzika, nepramení stálost zesponu, zpod elementárních částic, nýbrž shora, z ultra-syntézy. Jen tangenciální povrch, obálka světa se tedy náhodně rozptyluje ve hmotě; jeho radiální jádro dostává přirozený tvar a pevnost, jak proti pravděpodobnosti tíhne k božskému ohnisku ducha, které je přitahuje kupředu.

Něco ve vesmíru se tedy vymyká entropii, a vymyká se jí víc a víc.

Po celá dlouhá období vývoje se to radiální, slabě přitahované „prvním hybatelem“ dopředu, mohlo vyjadřovat jen v matných seskupeních živočišného vědomí. V této etapě se jádra, která se nedokázala zachytit opory pro ně příliš vysoké a jednoduché, sotva se utvořila, hned zase rozpadala. Jakmile se v reflexi objevila taková jednota, která není jen uzavřená a soustředěná, nýbrž bodová, začala působit vznešená fyzika středů. Když se prvky staly středy, to jest osobami, mohly konečně začít jako takové přímo odpovídat na personalizující působení středu všech středů. Když vědomí překročilo kritickou plochu polidštění, přešlo z oblasti divergence do oblasti sbíhání, na „druhou polokouli“, do sféry druhého pólu. Pod tou kritickou „rovníkovou“ čarou věci padají zpět do mnohosti. Nad ní je to nevratný pád do rostoucího sjednocení. Každý myslící střed, jakmile se jednou utvořil, se už mění jen tak, že se hlouběji ponořuje do sebe. Na pohled se člověk rozkládá úplně stejně jako zvíře. Jenže ten rozklad působí opačně. Smrtí zvířete se radiální rozplyne v tangenciálním. Člověk se z něho smrtí vymyká a osvobozuje. Uniká entropii a obrací se k bodu Omega. Tak se polidštila sama smrt.

Tak se ze zrnků myšlení, která tvoří právě a nezničitelné atomy jeho látky, nad našimi hlavami staví vesmír, vesmír s dobře definovanou výslednicí. Staví se opačným směrem, než kam se vytrácí hmota: ten vesmír shromažďuje a zachovává osoby, ne mechanickou energii, jak jsme se domnívali. Jedna po druhé se kolem nás v jakémsi stálém výronu vyba-vují „duše“ a odnášejí vzhůru svůj nesdělitelný náboj vědomí. Jedna po druhé — a přece ne osaměle. Ze samé povahy bodu

Omega se totiž každá z nich může definitivně vynořit jen na jediném místě: tam, kde navíjející se noosféra díky syntetickému působení personalizující jednoty hromadně dospěje do bodu konvergence — na „konci světa“.

Teilhard de Chardin, Peirre. Vesmír a lidstvo. Praha 1990.